

*Kubra Əliyeva,
sənətşünaslıq doktoru, professor
(Azərbaycan)*

MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜNDƏ AZƏRBAYCAN XALÇA SƏNƏTİNİN İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

*“Dünya mədəniyyətinə türklərin bir hədiyyəsi olan
“Halı Sanatı” başından beri sıxı-sıxıya türklərə bağlı
olarak gelişmişdir. Esas maddəsi yun olduğu üçün
halı koyun besleyen topluluklara bağlantılıdır.**

Professor Oktay Aslanapa

Azərbaycan qədim sivilizasiya mərkəzlərindən biridir. Azərbaycanın dövlətçilik tarixinə nəzər salanda onun Manna, Midiya, Aratta, Atropatena, Albaniya kimi möhtəşəm dövlətlərə malik olduğunu öyrənirik. Bu dövlətlərin hər birində incəsənətin bütün sahələri memarlıq, daş-oyma sənəti, heykəltaraşlıq, keramika, bədii metal, bədii parça və xalçaçılıq sənəti də inkişaf etmişdir. Təsədüfi deyildir ki, istər Manna, istər Midiya dövlətlərinə daim Assuriya, Urartu kimi qonşuları hücum edir, onların zəngin torpaqlarında mövcud olan qiymətli metallardan, o cümlədən qızıl və gümüşdən düzəldilmiş əşyalarını, heykəllərini aparırdılar. Lakin zaman-zaman Midiya tayfalarından olan kutilər, kassidlər, şumer və assuriyanı tutaraq öz dillərini, mədəniyyətlərini də orada yayırdılar. Eləcə vaxtilə Deyyokun zamanında Midiyada tikilmiş zərdüşçülük əlaqədar ibadətgahlar, sonradan şumerin Uruq şəhərində və Assuriyada tikilmişdir. Eradan əvvəl I minilliyin IX əsrində bugünkü İran yaylasına köç edib gələn Hind-Pars tayfaları, Midiya hökmdarı Astiyaqın vaxtında onun qızı ilə qohumluq əlaqəsi yaradandan sonra, Midiyanı zəbt edib, Ekbatan saraylarında yerləşdilər. Sonra həmin sarayların ərazisində özlərinin yeni Təxti-Cəmsid (yunanların Persopolis) adlanan saraylarını da midiyalıları tikdirdilər. Midiyalıların geyimlərini geyib və onların saraylarında istifadə edilən xalılarını da mənimsəyərək bu günə qədər bu xalıları “İran və ya fars” adı ilə istifadə edirlər.

Azərbaycan xalqı əsrlər boyu özünün bədnam qonşularına qarşı sinə gərərək qəhrəmanlıqla vuruşaraq öz torpaqlarını, mədəniyyətini qorumağa

* Oktay Aslanapa. Türk Halı Sanatının Bin Yılı. İstanbul, 2005.

çalışmışlar. Lakin qonşuları hər zaman Azərbaycan mədəniyyətini öyrənib, ondan öz məişət və mədəniyyətində istifadə edib, özününküləşdirilərək onları dünyaya öz mədəniyyətləri kimi təqdim etmiş və etməkdədirlər.

2016-cı ilin may ayında Gürcüstan Respublikasında möhtəşəm bir xalça simpoziumu və bayramı keçirildi. Mən də bu simpoziuma dəvət almışdım. Bu bayramda və simpoziumda vaxtilə öz ata-baba torpaqlarında yaşayan hazırda Gürcüstan Respublikasının vətəndaşları sayılan Borçalı və Qarapapaqlı tayfalarının (keçmiş Qarayazı və Qaraçöp bölgələri) yaratdıqları çox qiymətli xalı-xalçaları “Gürcü xalçaları” adı altında sərgidə nümayiş etdirilirdi. Təbii ki, gürcülərin bu xalı-xalçaları öz adları altında adlandırmaqları da təəssüf doğurmamalıdır. Çünki biz artıq bununla istər-istəməz barışmaq zorundayıq.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan xalçaları dünya muzeylərində gah “İran”, gah “erməni”, gah “rus” (sovetlər dönmində), gah da “türk” adı ilə nümayiş etdirilir. Bu gün isə Azərbaycan xalçaları daha yeni bir ad “gürcü” adı qazandı. Belə tarixi faktlar həddən artıq çoxdur və bu sanki mədəniyyət və incəsənətin beşiyi olan Azərbaycan xalqının taleyinə yazılmışdır.

Azərbaycan bu gün müstəqil və demokratik ölkədir. O durmadan iqtisadi və mədəni cəhətdən inkişaf edir. Bu müstəqilliyi bizə ümummilli liderimiz, öndərimiz Heydər Əliyev əmanət olaraq vermişdir. Onu gözüümüz kimi qoruyub, saxlamaq hər bir vətəndaşın borcudur.

Möhtərəm prezidentimiz cənab İlham Əliyev müstəqillik dövründə ölkəmizi durmadan tərəqqiyə doğru aparır. İqtisadi nailiyyətlərimiz göz qarşısındadır. Bu gün biz çiçəklənən, daim inkişaf edən firavan bir ölkədə yaşayırıq. Dövlət başçımızın bu gün apardığı kulturalizm dünyagörüşünü özündə əks etdirən sülhsevər siyasəti bir sıra ölkələrdə də nümunə kimi tətbiq edilir.

Azərbaycanın birinci xanımı, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisin deputatı, Heydər Əliyev Fondunun və Azərbaycan Mədəniyyət Fondu-nun prezidenti, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın səyi nəticəsində mədəniyyətimiz və incəsənətimiz dünyada tanınmağa başlanmışdır. Məhz bu illərdə dövlətimiz tərəfindən Azərbaycan mədəniyyətinin, o cümlədən incəsənətin inkişafı üçün əhəmiyyətli addımlar atılmışdır.

2005-ci ildə Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirməsi haqqında ölkə başçısının fərmanı verilmişdir. Fərmana görə Azərbaycanda xalça sənətinin inkişafına və xarici ölkələrdə təbliğinə dövlət tərəfindən xüsusi diqqət yetirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Məhz bu fərmandan sonra 25 il ərzində xalçaçılığın inkişafı üçün mühüm addımlar atılmışdır. Respublika

prezidentinin fərmanı ilə 2008-ci ilin may ayında H.Əliyev fondunun dəstəyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin və YUNESCO ilə birlikdə layihəsi əsasında Dənizkənarı Milli Parkda Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət Muzeyinin inşa edilməsi üçün yeni binanın təməlinin qoyulmasının mərasimi keçirildi. 2014-cü il avqustun 26-da isə dövlət başçımız İlham Əliyev cənabları təntənəli olaraq bu muzeyin açılışını elan etdi və öz nitqində xalça sənətinin milli mədəniyyətimizdəki mövqeyini bəyan etdi.

Bildiyimiz kimi Azərbaycan xalçaçılıq ölkəsi olduğu üçün Azərbaycanın xalq rəssamı dövlət mükafatı laureatı Lətif Kərimovun təşəbbüsü ilə dünyada ilk Xalça Muzeyi təşkil edildi. Bu muzey əvvəllər İçərişəhərdəki “Cümə” məscidində, sonralar Dənizkənarı Parka yaxın yerdə Muzeylər İdarəsinin binasında yerləşdi. Hazırkı muzey yenə də “Milli Dənizkənarı” parkda yerləşir. Bu muzey Azərbaycan xalça sənətinin 7 məktəbinin tam kolleksiyalarını özündə əks etdirən ən zəngin muzeylərdən biri hesab oluna bilər. Tarixdən məlumdur ki, ikinci belə bir muzey Türkmənistanın Aşqabad şəhərində, üçüncüsü isə İranın Tehran şəhərində açılmışdır. Lakin Azərbaycanın Xalça Muzeyi öz kolleksiyasının zənginliyinə görə digər adı çəkilən iki muzeyinin ikisindən də fərqlənir.

Tanınmış tədqiqatçı-alim, gözəl rəssam Lətif Kərimov sağ olarkən Azərbaycanın Bakı şəhərində YUNESCO-nun xətti ilə 1983-cü ildə ilk Şərq xalça sənəti üzrə simpozium keçirilmişdir. Sonralar bu simpoziumun sayı 3-ə çatmışdır. Dövlət rəhbərliyinin xüsusi səyi nəticəsində Azərbaycanın bir çox nadir sənət əsərləri, o cümlədən muğam, aşıq sənəti, Novruz bayramı YUNESCO-nun bəşəriyyətin “Qeyri-Maddi Mədəni İrsinin Repräsentativ Siyahı”sına daxil edilməsi Azərbaycan milli incəsənətinin qorunmasını və inkişafını xeyli sürətləndirmişdir. Azərbaycan xalçalarının YUNESCO-nun bəşəriyyətin “Qeyri-Maddi Mədəni İrsinin Repräsentativ Siyahı”sına daxil edilməsi bu sahənin bugünkü və eləcə də gələcək inkişafı üçün böyük perspektivlər açdı.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın səyi ilə “Qeyri-Maddi Mədəni İrs üzrə Hökumətlərarası Komitəsinin Keniyanın paytaxtı Nayrobidə 2010-cu il 15-18 noyabr tarixlərdə keçirilən V sessiyasında Azərbaycan xalçaçılıq sənətinin bu mötəbər beynəlxalq qurumun Bəşəriyyətin “Qeyri-Maddi Mədəni İrsinin Repräsentativ Siyahı”sına daxil edilməsi Azərbaycan xalçalarının toxunulmazlığına, eləcə də bu sənətin inkişafına imkan yaratdı.

Müstəqillik illərində Azərbaycan xalçası durmadan inkişaf etmişdir. Quba və Bakı şəhərində müstəqil olaraq yeni sex, fabrik və xalça istehsalı mərkəzləri yaradılmışdır. Bunlardan biri “Azər-İlmə MMC”-dir.

“Azər-İlmə Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyət” 1994-cü ildə yaradılmışdır. Bu mərkəzin rəhbəri bu gün artıq Azərbaycanda tək bu müəssisənin istehsal etdiyi xalçalarla deyil, eyni zamanda uzun illər xalçaçılıq sahəsində dərin tədqiqatları ilə seçilən professor, doktor Azərbaycan Respublikası nə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar İncəsənət Xadimi Vidadi Muradovdur. V.Muradov uzun illər “Azər-İlmə MMC”-nin Bakıda və Azərbaycanın bir çox rayonlarında açılmış xalça fabriklərində yun və ipəkdən olan xovlu və xovsuz xalçaların toxunması ilə məşğul olaraq Azərbaycanın milli xalçaçılıq sənətini layiqincə inkişaf etdirib, yaşadaraq onu nəinki Azərbaycanda, onun sərhədlərindən kənarda məşhurlaşdırmışdır. V.Muradovun yüksək peşəkarlığının nəticəsi olaraq təbii nəbatı boyaqlarla boyanan yun və ipək iplərdən toxunan milli naxışlı mürəkkəb kompozisiyalı xovlu və xovsuz xalçaları yüksək texniki və bədii keyfiyyətlərinə görə bu gün dünyada tanınaraq brendə çevrilmişdir. V.Muradov 22 il ərzində 700 nəfərdən ibarət olan və heç bir tərkibi dəyişməyən toxucu və digər texniki işçilərlə çalışıb sədaqətlə bu sənəti davam etdirir. Bu müəssisədə V.Muradovun dərin axtarışlarının nəticəsi olaraq bu günə qədər elm aləminə məlum olmayan yeni xalça kimpozisiyaları tapılıb istehsalata daxil edilir.

“Azər-İlmə”də toxunan xalçalar 1997-ci ildə ABŞ-ın Atlanta, 1999-cu ildə Almaniya, 2003-cü ildə Rusiya Federasiyasının paytaxtı Moskva şəhərində uğurlarla sərgilənmiş, ABŞ, Almaniya, Fransa, Türkiyə, Avstraliya, Yaponiya, İsveçrə, İtaliya, Norveç, Cənubi Afrika və digər ölkələrə məxsus muzeylərdə sərgilənilər.

Məlum olduğu kimi, vaxtilə Azərbaycanda “Azərxalça” Elmi Yaradıcılıq İstehsalat Birliyi fəaliyyət göstərirdi. Bu birlik 1927-ci illərdə sovet dövründə təşkil olunmuş və onun Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində xalçaçılıq sex və fabrikləri mövcud idi. Faktiki olaraq bu fabriklərdə 30 minə yaxın xalçaçı usta işləyirdilər. Onlar hazır ip və çeşniləri “Azərxalça”nın Bakı şəhərindəki Baş idarəsindən alırdılar. Çeşnilər isə o dövrdə “Azərxalça”da fəaliyyət göstərən eksperimental laboratoriyada xalq rəssamı Lətif Kərimovun rəhbərliyi altında hazırlanırdı ki, burada professional rəssam kollektivi işləyirdi. Onların arasında Kamil Əliyevin bacısı Mənzər Əliyeva da çalışırdı. Qədim milli xalça kompozisiyaları əsasında hazırlanan bu çeşnilər “Azərxalça”nın Bədii Şurasında müzakirə edilib bəyəniləndən sonra Rusiya və ya Almaniyaya göndərilib çox tirajla

çap edilirdi. Onların altından xalçanın adı, sıxlığı, rəng şkalası və hansı rəngdən neçə faiz istifadə edilməsi, 3 dildə: - azərbaycan, erməni və rus dilində, sonralar isə Azərbaycan və rus dilində çap edilib bölgələrdəki xalça sexlərinə göndərilirdi. Beləcə, Azərbaycan xalçaları Ermənistanda yayılaraq, sonralar yeni adlar altında bu günə qədər toxunur. Mütləq qeyd etmək lazımdır ki, baxmayaraq ki, o dövrdə bu xalçaların ərişi və ərqaçı pambıqdan və üz ipləri yundan idi, L.Kərimovun söylədiyinə görə, II Dünya müharibəsində (1941-1945) Rusiyanın müharibədə qalib gəlməsində 2 əsas faktorlardan biri olmuşdur.

Bunlardan biri akademik Yusif Məmmədəliyevin kəşflərinin əsasında tapılan rus qırıcı təyyarələrində istifadə edilən xüsusi benzin növü və o biri isə “Noviy eksport” tərəfindən Avropada satılıb əldə edilən valyuta hesabına əmələ gəlmişdir. Məhz bi iki faktor SSRİ-nin müharibədə qalib gəlməsinə imkan yaratmışdır.

Bu fabriklərdə Moskvanın Tuşinski fabrikində Azərbaycandan göndərilən yun və pambıqların əsasında əriş, ərqaç və bir də üz ipləri ayrılıb Azərbaycana göndərilirdi. Üz ipləri müxtəlif rənglərdə olub, xrom tərkibli boyaq ilə boyanırdı. Bu boyaqlar möhkəm olub rəngləri qarışmırdı. Həmin bu xalçalar Bakıda toplanaraq Dəmir Yol Nəqliyyatı vasitəsilə Moskvada yerləşən “Noviy eksport” müəssisəsinə çatdırılırdı. Bu xalçaların o dövrü üçün texniki göstəriciləri, o cümlədən yuyulması, dartılması olmadığı üçün “Noviy eksport” tərəfindən Avropa ölkələrində nisbətən ucuz qiymətə satılırdı. Lakin o dövrdə, eyni zamanda Azərbaycanın Bakı şəhərindəki II Zabrat qəsəbəsində kiçik bir boyaqçı sexi fəaliyyət göstərilirdi ki, həmin sexdə az miqdarda təbii bitki boyaqları ilə boyanan iplər hazırlanırdı. Həmin bu iplər xüsusi Dövlət sifarişləri ilə toxunan nadir xalçalarda tətbiq edilirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, sovet dövründə iki böyük monumental xalı toxunmuşdu, onların ikisinin də müəllifi Lətif Kərimov idi. Bu xalılardan biri inqilabın rəhbəri V.İ.Leninə həsr edilmişdir və hazırda Muzey Mərkəzi sayılan binanın (keçmiş Lenin Muzeyinin) foyesini bəzəyirdi. Digər xalı isə İ.V.Stalinin 70 illik yubileyinə həsr edilmiş 70 kv.m. xalı idi ki, hazırda Milli İncəsənət Muzeyinin fondunda saxlanılır. Hər iki xalı nadir xalılar sırasına daxil olub, mürəkkəb süjetli idi. Bu xalıların toxunuşunda ABŞ-da nadir yunlardan xüsusi olaraq hazırlanan iplərdən istifadə edilmişdir.

Lakin sovet hökumətinin süqutundan sonra “Azərxalça”nın fəaliyyəti tədricən süqut etməyə başladı və bu müəssisənin sonuncu rəhbəri Azərbaycanın xalq rəssamı Kamil Əliyev olmuşdur.

2016-cı ilin avqust ayında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin fərmanı ilə “Azərbaycan” Elmi Yaradıcılıq İstehsal Birliyi ləğv edildi, onun yerinə isə yeni “Azərbaycan” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması haqqında sərəncam imzalandı.

“Azərbaycan”-nın yenidən yaradılması Azərbaycan Respublikasında xalça və xalça məmulatlarının istehsalını, onların ixracını ölkə daxilində xaricdə satışının təşkilini, xalça və xalça məmulatlarının istehsalında yeni texnologiyaların tətbiqini, maddi-texniki bazanın müasirləşdirilməsini və ondan səmərəli istifadəsini, habelə bu sahənin inkişafı ilə bağlı digər işləri yerinə yetirilməsini qarşıya məqsəd kimi qoyulmuşdur [1].

Hazırda Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin İdarə Heyətinin rəhbərlik etmək səlahiyyəti professor, doktor Vidadi Muradova tapşırılmışdır. V.Muradovla söhbətimizdən aydın oldu ki, bu cəmiyyətin gələcək perspektiv planlarında Azərbaycanın müxtəlif rayon və kəndlərində xalça fabriklərinin açılması nəzərdə tutulub. Təbii ki, bu bizi də olduqca sevindirdi. Çünki bu ilin yay aylarında mənim də üzvü olduğum “Miras” qeyri-hökumət təşkilatının “Kənd həyat tərzində qadınların rolu” adlı layihəsi fonunda keçirilən monitoring zamanı Ağsu rayonunun “Gegəli”, “Bico” və “Qəşəd” kəndlərində 100 qadın arasında aparılan sorğu zamanı bütün qadınların xalça toxuya bildiklərini qeydə almaqla bərabər, eyni zamanda onların işləmək arzusu olduğunu da təyin etdik. Qadınların əksəriyyəti kənddə onlar üçün xalça kiçik sexinin açılmasını arzu etdiklərini bildirdilər. Təbii ki, V.Muradovun gələcək fəaliyyətində Ağsunun bu 3 kəndinin də qadınlarının istəklərinin yerinə yetirilməsini biz də bu sənətin bir araşdırıcısı kimi arzu edərdik.

Müstəqillik dövründə Azərbaycanda daha iki istehsalat yaradıcılıq mərkəzləri fəaliyyətə başlamışlar. Bunlardan ikisi də Quba şəhərində yerləşir.

Məlum olduğu kimi Quba və onun kəndləri incə toxunuşlu xalçaları ilə dünyada məşhurdur. Əsrlər boyu bu bölgədə olan yüzlərcə kəndlərdə “Xırdagül çiçəyi”, “Sırt-çiçəyi”, “Gollu-çiçəyi”, “Pirəbədil”, “Xan”, “Qımıl”, “Zeyvə” və digər kimi xalçalar toxunmuşdur. Vaxtilə “Azərbaycan”-nın Qubadakı fabrikinin sonradan özəlləşdirilməsi əsasında “Qədim Quba” yaradıcılıq mərkəzi (2001) fəaliyyət göstərməyə başladı. Müəssisənin hazırda 60-dan çox işçisi var. Burada yerli əcnəblərə xas olan kiçik ölçülü xalı-xalçalarla bərabər, bölgədə yeni tikilən villaların sahiblərinin sifarişi ilə böyük ölçülü, yəni 20-25 kv.-dan artıq olan xalılar da toxunur. Müəssisənin rəhbəri Humay xanım özü Lənkəranda doğulsa da, gəncliyinin ilk günlərindən bu fabrikin işçisi olduğu

üçün bu sənətin sirrlərinə dərinlənib, elə müstəqillik dövründə də keçmiş fabriki özəlləşdirərək ona rəhbərlik etməyə başlamışdır. Müəssisədə yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, xüsusi sifarişlərlə toxunan xalılardan əlavə xarici ölkələrdən gələn sifarişlərin əsasında da xalçalar toxunur. Təbii ki, burdakı xalı və xalçaların əriş və ərqaçları yundan olub, gözəl qırxımına görə seçilir. Texniki və bədii cəhətdən kamilliyi ilə seçilən bu xalı-xalçalar fabrikin elə yanında açılmış xüsusi xalça mağazasında da satılır ki, buradakı xalçalar bölgədə yaşayan və yaxud da Qubaya qonaq gələn qonşu Dağıstan xalqı tərəfindən alınır. Qeyd etmək lazımdır ki, “Qədim Quba” İstehsalat Birliyinin Xaçmaz, Dəvəçi və Siyəzəndə də kiçik sexləri yaradılmışdır ki, bu da diqqətəlayiqdir.

Quba şəhərində yerləşən digər bir istehsalat mərkəzi də mövcuddur. “Aygün” adlanan bu İstehsalat Mərkəzi fabrikin rəhbəri Fatma xanım Ağamirzəyeva tərəfindən əvvəllər hazırlıq kursları kimi fəaliyyət göstərirmiş. İlk açılışında “Quba qadın də ailə sahibkarlığına kömək” adı ilə yaranmışdır. Burada vaxtilə xalçaçılığın və başqa toxuculuq sənətinin texniki və bədii tərəfləri öyrədilirdi. Dərslər Fatma xanımın özü tərəfindən aparılırdı. Kurslar 2 və 6 aylıq olub, Fatma xanımın məlumatına görə, 500-ə yaxın tələbə oxuyaraq xalça sənətinin sirrlərini öyrənmişlər. Kursu qurtaranların əksəriyyəti də fabrikdə qalıb çalışmışlar. Burada yerli çeşnilər “Gollu-çiçi”, “Qımıl” xalçaları ilə bərabər Təbriz və Qarabağ xalça məktəblərinə aid olan xalçalar da toxunur. Fabrikin baş rəssamı Süleymanova Nəzakət Əliabbas qızı vaxtilə Qubada mövcud olan Azərbaycan Dövlət və Mədəniyyət Universitetinin Quba filialının xalça rəssamlıq bölümünün məzunu olmuşdur. Onun Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”si əsasında yaratdığı süjetli xalçalar da bu fabrikdə toxunur. Bu fabrikdə eyni zamanda xovsuz xalçalar xurcun və məşrəflər də toxunur.

Son dövrlərdə İsmayilli rayonunda Azərbaycan xanımlarından olan Ruhiyyə Süleymanovanın təşkil etdiyi “Xoşbəxt - X” kiçik müəssisədə yun və ipəkdən hazırlanan milli Azərbaycan xalçaları da diqqəti cəlb edir. Bu xalı-xalçalar müəssisənin rəhbərinin zövqünə uyğun olaraq müxtəlif “Pastel” rənglərində hazırlanır ki, bunların da bədii cəhətdən görkəmi ürəkaçan olub, alıcıların zövqünü oxşayır. Ruhiyyə xanımla görüşümüzdə onun söylədiyi sözlər diqqətimi cəlb etdi. O dedi ki: “Bizim qızların toxuduğu bu xalı-xalçalar heç mağazada qalmır. Onlar o dəqiqə alınır. Bizim müştərilərimiz həddən artıq çoxdur. Onların əksəriyyəti Azərbaycandan deyil, xarici ölkələrdən gələn qonaqlardır”. Təbii ki, bu bizi çox sevindirdi və məşhur fransız rəssamı

Pikassonun dediyi bir cümləni yadımıza saldı: “O deyirdi gözəl əsər yaratmaq işin bir tərəfidir, onu gözəl satmağı da bacarmaq lazımdır”. Həqiqətən Ruhuhiyyə xanımın rəhbərliyi altında hazırlanan xalı və xalçalar öz kompozisiya müxtəlifliyinə, rəng harmonikliyinə və texniki cəhətdən kamilliyinə görə insanı heyran edir.

Azərbaycanda müstəqillik dövründə xalça sənətinin inkişafından danışarkən mütləq bu sənətin təhsil sistemindəki rolundan da danışmaq vacibdir. Hələ keçən əsrin 80-ci illərində Azərbaycan Dövlət və Mədəniyyət Universitetində Azərbaycanın xalq rəssamı, Dövlət Mükafatı Laureatı Lətif Kərimov tərəfindən xalça rəssamı fakültəsi açılmışdır ki, bu fakültə bu günə qədər fəaliyyət göstərməkdədir. Bu fakültəni bitirən məzunlar son 40 ildə Azərbaycan xalça sənəti sahəsində fəaliyyət göstərərək sanballı əsərlər yaratmışlar. Bu rəssamlardan Eldar Mikayızadə, Təriyel Bəşirov, Solmaz Məmmədova, Pərvanə Şamxalova, Məmməd Hüseyin Hüseyinov, Aydın Rəcəbov, Zəhidə Həşimova, Münəvvər Hacıyeva, Gülmurad Bəbirov, Mınaxanım Hüseynova, Eldar Hacıyev və başqalarının adlarını çəkmək olar ki, bu rəssamlar Azərbaycan xalça sənətinin peşəkar istiqamətinin inkişafında mühüm rol oynamışlar. Bu rəssamların yaratdıqları orijinal sənət nümunələrini nəinki Azərbaycanın yerli muzeylərini, hətta xarici ölkələrin muzeylərini və şəxsi kolleksiyalarını bəzəyir. Rəssamların yaradıcılığına aid nadir sənət nümunələri, zaman-zaman dövlətimiz tərəfindən xarici ölkələrin dövlət başçalarına hədiyyə qismində təqdim edilir.

Hazırda Azərbaycanda Dövlət Rəssamlıq Akademiyasında da dekorativ tətbiqi-sənət kafedrasında xalça sənəti üzrə rəssamlar hazırlanır. Bundan əlavə son dövrlərdə texniki peşə məktəblərində də xalça sənətinin sirrləri gənc nəsllə öyrədilir.

Müstəqillik dövründə xalça sənətinin öyrənilməsinin tətqiqi sahəsində də xeyli mütəxəssis hazırlanmışdır ki, bu mütəxəssislər xalça sənətinin müxtəlif aspektlərini dərinlən araşdırırlar. Məsələn, gənc tədqiqatçılar aşağıdakı mövzularda araşdırmalar aparırlar:

1. “Azərbaycanın cənub zonasının xalçaçılıq sənəti”,
2. “Azərbaycanın xovsuz məişət əşyalarının bədii xüsusiyyətləri”,
3. “Azərbaycanın və Türkiyənin saray xalçaları”,
4. “Müstəqillik dövründə Azərbaycan xalça sənətinin inkişaf istiqamətləri”,
5. “Son 50 ildə Azərbaycan xalça sənətində yaranan yeni kompozisiya və naxışlar”,

6. “Namazlıq xalçalarının bədii xüsusiyyətləri”,
7. “Qarabağın süjetli xalçaları” və s. Beləliklə, bu mövzular üzərində tədqiqatlar gedir və bir neçə dissertasiya işi artıq sona yetməkdədir.

Nəticə etibarilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın milli mədəniyyətində dekorativ sənətin ən yayılmış növlərindən biri olan xalçaçılıq sənətinin son 25 ildəki vəziyyətini nəzərdən keçirsək, bu sənətin yüksələn xətt boyunca inkişafını izləyə bilərik. Əlbəttəki xalça sənətinə dövlət qayğısı, bu sənətin inkişafında hər zaman əsaslı rol oynamışdır.

Azərbaycanın birinci xanımının bu sahədə gördüyü işlər hədsiz dərəcədə xalçaçılıq sənətimizin şöhrətinin artmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır.

M.Əliyevanın xarici ölkələrdə keçirdiyi elə bir sərgi, görüşlər və yığıncaqlar yoxdur ki, orada incəsənətin digər sahələri ilə bərabər Azərbaycanın xalça nümunələri olmasın. Bu gün aşiq sənəti, xalça, muğam, Novruz bayramı, tar kimi musiqi alətinin məhz azərbaycanlılara məxsus olduğunu göstərən faktlardan biri də xalça sənətinin YUNESCO-nun bəşəriyyətin “Qeyri-Maddi Mədəni İrsinin Reprezentativ Siyahı”sına daxil edilməsidir.

Кюбра Алиева (Азербайджан)

Направления развития азербайджанского коврового искусства в период независимости

В статье речь идет о развитии азербайджанского ковроткачества за последние 25 лет. Автор отмечает, что в республике работали и продолжают работать несколько ковровых фабрик и цехов. Некоторые из них расположены в Исмаиллинском, Физулинском и в других районах Азербайджана. Наиболее важным в развитии ковроткачества является предприятие «Азер-Ильме», которое занимается производством высококачественных шелковых ковров и ковровых изделий, известных не только в Азербайджане, но и за его пределами.

Ключевые слова: ковроткачество, азербайджанские ковры, «Азер-Ильме», «Азер-халча», независимость Азербайджана.

Kubra Aliyeva (Azerbaijan)

Development directions of Azerbaijani carpet art during the period of independence

The article states about development of Azerbaijani carpet weaving for the last 25 years. The author notes that, several carpet factors and workshops have worked and continue to work in republic. Some of them are situated in Ismailly, Fuzuli and in other regions of Azerbaijan. The most important in the development of carpet weaving is company “Azer-Ilme”, which is engaged in manufacturing of high quality silk carpets and rugs known not only in Azerbaijan, but also abroad.

Keywords: carpet weaving, Azerbaijani carpet, “Azer-Ilme”, “Azer-khalcha”, independence of Azerbaijan.